

Bildkälla: Örebro stadsarkiv

Kvarteret Brandstationen i Örebro

Kvarteret Brandstationen, Örebro 83:1, Örebro stad och kommun, Närke

Helmut Bergold och Ebba Knabe

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2016:47

ARKEOLOGISK FÖRUNTERSÖKNING

Kvarteret Brandstationen i Örebro

Kvarteret Brandstationen, Örebro 83:1, Örebro stad och kommun, Närke

Helmut Bergold och Ebba Knabe

Lst dnr 431-5115-2015

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

© 2016 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2016:47

Författare Helmut Bergold och Ebba Knabe

Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

Omslagsfoto Brandbil utanför brandstationen 1935.

Bildkälla: Örebro stadsarkiv, fotograf okänd.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_160001

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Bakgrund	5
Kunskapsläge och tidigare arkeologiska undersökningar	5
Bränder	7
Kartor.....	7
Syfte och frågeställningar.....	13
Metod och genomförande.....	13
Resultat	15
Kontexter	17
Ursprunglig topografi.....	20
Fynd	20
Analyser.....	20
Tolkning.....	20
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	21
Referenser	22
Tekniska och administrativa uppgifter.....	23
Bilagor	24
<i>Bilaga 1. Schakt och anläggningar</i>	
<i>Bilaga 2. Makrofossilanalys</i>	

Sammanfattning

I och med planer på nya bostäder inom ett cirka 800 kvadratmeter stort område i kvarteter Brandstationen förundersöktes det av Arkeologgruppen AB våren år 2016.

Markarbetena skulle beröra delar av fornlämning Örebro 83:1. Inom undersökningsområdet grävdes fem schakt. Sammanlagt cirka 110 kvadratmeter, vilket motsvarar omkring 15 procent av den totala förundersökningsytan. De kontexter av äldre karaktär, konstruktioner och lager, som fanns bevarade i området utgjordes i huvudsak av odlingslager samt sten- och tegelkonstruktioner. De fanns framför allt i områdets centrala del, i schakt 200. Stratigrafiskt äldst är de odlingslager som fanns bevarade. I schakt 200 fanns förutom odlingslager även rester av ett flertal konstruktioner. Det var två stenläggningar, en syllstensgrund, ett tegelgolv samt staplat tegel. Dateringsintervallet enligt det magra fyndmaterialet ligger inom intervallet 1600-talets andra hälft fram till första halvan av 1800-talet, där byggnadsresterna kan föras till det yngre skedet.

Bakgrund

John Ekströms Bygg AB planerar att bygga nya bostäder inom fastigheterna Brandstationen 2 och 6 i Örebro stad. Fastigheterna är belägna inom fornlämning Örebro 83:1 som utgörs av kulturlager med rester av äldre stadsbebyggelse från medeltid och framåt. Idag används delar av fastigheterna som parkeringsplats och innergård. Det aktuella förundersökningsområdet omfattade två separata ytor om 635 respektive 100 kvadratmeter.

Länsstyrelsen i Örebro län var uppdragsgivare. Beslut om en arkeologisk förundersökning fattades då markarbetena skulle beröra delar av fornlämning Örebro 83:1 och inga arbeten fick påbörjas innan resultaten från förundersökningen förelåg. Kostnadsansvarig var John Ekströms Bygg AB.

Kunskapsläge och tidigare arkeologiska undersökningar

Undersökningsområdet ligger i en del av Örebro som under 1600- och 1700-talet har rymt både verksamhet och bebyggelse. Tidigare arkeologiska undersökningar i närområdet har visat på förekomsten av båda dessa typer av lämningar.

Figur 2. Brandstationsbyggnaden från väster. Bilden är från år 1903 eller något senare. Örebro stadsarkiv. Fotograf okänd.

Ett flertal arkeologiska undersökningar har utförts dels nära det nu aktuella området, dels i stadens centrala delar under de senaste årtiondena. Direkt norr om den aktuella ytan undersöktes i mitten av 1990-talet ett område i nordöstra hörnet av kvarteret. Undersökningen resulterade i lämningar av bebyggelse och verksamhet från 1600-talet.

Söder om den aktuella undersökningsytan har två arkeologiska undersökningar utförts i den sydligaste delen av kvarteret. Öster om kvarteret, i kvarteret Svalgången genomfördes under 1980-talet en arkeologisk förundersökning. Även i kvarteret Prästgården, nordöst om den aktuella platsen, har arkeologiska undersökningar utförts under 1980-talet. Där påträffades lämningar från medeltid och framåt.

Kvarteret har fått sitt namn Brandstationen efter att Örebros brandstation legat i kvarteret. Husen som ligger i anslutning till grävytan hörde till den äldre stationen som byggdes efter Stadsfullmäktiges beslut i februari år 1898. Där fastslogs också att en brandkår skulle ha anställd personal. Tidigare arbetade man efter värnpliktsprincipen, det vill säga alla arbetsföra män mellan 18 och 55 år kunde kallas in till brandtjänstgöring. År 1899 stod brandkårens byggnad färdig på adressen Fabriksgatan 9–11 (länk internet, Örebro stadsarkiv). Det aktuella undersökningsområdet är beläget i den östra delen av kvarteret Brandstationen.

Bränder

Som de flesta städer så drabbades även Örebro av återkommande stadsbränder. Åren 1380, 1569, 1843 och 1854 drabbades staden av större bränder (Redin 1978:8). Den första eldsvådan berodde på en dansk-norsk här, som västerifrån angripit Sverige i syfte att fördriva Albrekt av Mecklenburg (Waldén 1945b:10). År 1569 härjades 24 gårdar i det södra stadsområdet (Waldén 1945b:12). Nästa brand angrep staden den andra juni år 1843. Nu var det den norra stadsdelen som brann i området mellan nuvarande Järnvägs- och Grev Rosengatorna. Åter förstördes 24 gårdar. Fyrahundra personer befanns hemlösa, de flesta från gruppen "fattigt folk" (Waldén 1945b:128). Nästan elva år senare kom nästa katastrof för staden då stora delar av den södra staden ödelades den 23 mars år 1854. Snabbt förstördes 92 gårdar och omkring 1 200 personer stod utan hem. Örebro hade då ungefär 5 400 invånare och man kan lätt föreställa sig brandens omfattning (Waldén 1945b:128f). Bränderna och framför allt den sistnämnda kom att innebära att en ny stadsplan upprättades. Det nya förslaget överensstämde i stora delar med 1654 års stadsplan som aldrig kom att genomföras (Waldén 1945a:24). De nya gatorna ligger i ganska stor utsträckning helt eller delvis förskjutna i förhållande till den tidigare stadsplanen, vilket ur ett arkeologiskt perspektiv betyder att delar av den äldre tomtmarken kan återfinnas under dagens gator och torg. Särskilt tydligt är det för Stortorget del som i den äldre stadsplanen endast var torg i den övre delen.

Kartor

För Örebro finns ett förhållandevis bra historiskt kartmaterial att tillgå för studier av stadsbildens förändring över tiden. Från 1600-talets mitt och fram till mitten av 1800-talet ses bara marginella förändringar innan den moderna linjära stadsplanen tog över. Dagens centrala gatunät är ungefär 150 år gammalt. Kartan i sig är ett stelt dokument med en ögonblicksbild från en specifik tidpunkt. Den är ändå användbar och kan ge en ökad information om kulturlager under mark. Till många av kartorna finns beskrivningar som redogör för ägare till tomterna och ibland vilken verksamhet som har bedrivits på platsen. I tillägg till de vanliga kartorna finns även brandförsäkringskartor och tillhörande handlingar, vilka vanligen är mycket detaljerade.

År 1654 fastställde drottning Kristina en ny stadsplan för Örebro. I tidens anda förespråkades ett mer linjärt gatunät, en mer geometrisk stadsplan. Omkring år 1660 påbörjades omarbetet mer konkret, men endast en marginell del realiserades. Protester var vanliga, men projektet pågick dock till senare delen av 1670-talet. Därefter lades det hela mer eller mindre på is (Waldén 1945:22ff).

Figur 4. Karta över Örebro från år 1782 med det aktuella området markerat. Skala 1:3 000.

Figur 5a) En del av Nils Fredrik Vilhelm Lagerholms stadskarta från år 1823 med förundersökningsområdet markerat. Skala 1:3 000.

Figur 5b) Detalj ur 1823-års karta. Skala 1:1 500.

Den med säkerhet äldsta kända uppmätningen av Örebro är Johan Persson Thorings stadskarta (geometrisk avritning) från år 1652. Kartan speglar den medeltida stadens gator och kvarter. Endast ett fåtal byggnader är markerade, vilket innebär att det inte går att få en korrekt uppfattning om bebyggelsens täthet och utbredning.

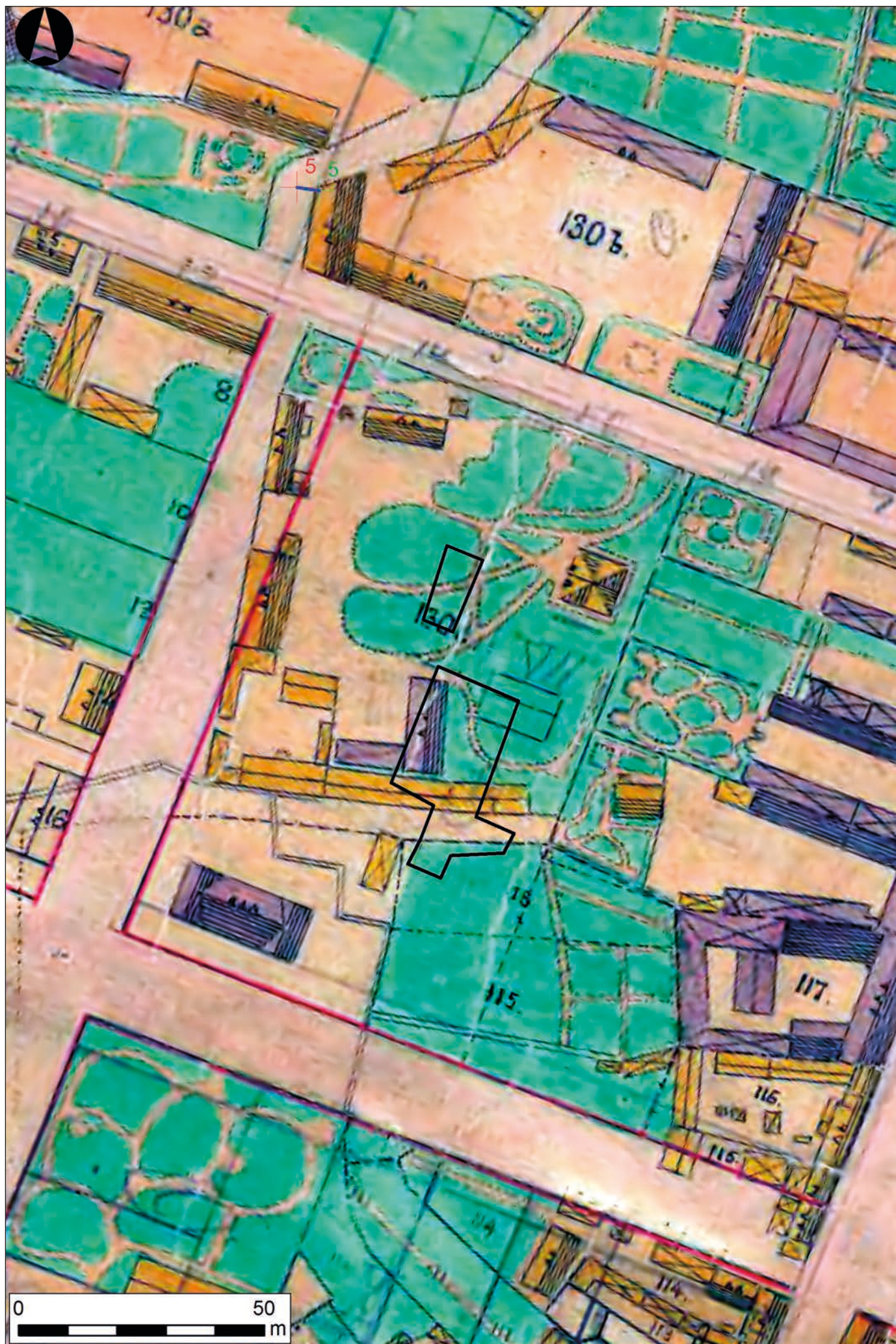
Kvarteret Brandstationen ligger i stadens södra del, i västra kanten av åsen som löper genom staden. Den äldre bebyggelsen har legat koncentrerad till åsens krön, i princip längs med nuvarande Drottninggatan och Storgatan. Detta återspeglas i Johan Persson Thorings stadskarta. Det aktuella undersökningsområdet berör delar av två kvarter som separeras genom en väg i öst-västlig riktning.

Eric Nybergs stadskarta från år 1782 är mer detaljrik, den uppvisar i stort sett samma grundstruktur, men ett större antal tomter är markerade. Även om bebyggelsen fortfarande ligger koncentrerad till åsen har den börjat dra sig nerför åssluttningarna. Nedanför sluttningarna dominerar åker- och ängslyckor samt kålgårdar. På kartan finns också hus utritade och undersökningsområdet berör ytterst marginellt en byggnad som ligger längs med den ovan nämnda vägen.

På Nils Fredrik Vilhelm Lagerholms stadskarta från år 1823 omnämns den ovan omtalade gatan som Norra Tomtgårdsgatan. Av kartan framgår också att staden har förtätats och brett ut sig. Staden har dock fortfarande i stort sett samma grundstruktur som återges på den äldsta kartan. Även här ses att förundersökningsområdet berör en byggnad och Tomtgårdsgatan.

Brandförsäkringskartan från år 1879 visar en annan struktur. Efter branden år 1854 har man byggt upp staden med en ny stadsplan med rätta gator och kvarter. Området där brandstationen låg klarade sig i stort undan den stora branden år 1854 och kvarteret följer därmed den gamla stadsplanen.

Förutom den ovan nämnda byggnaden finns ytterligare en byggnad, markerad som stenhus. Den ligger efter en äldre gatusträckning eller stadsplan i förhållande till dagens kvartersindelning, vilket talar för att den är uppförd innan stadsregleringen efter stadsbranden. I övrigt visar kartan även att ett parkliknande område sträcker sig in i förundersökningsområdets östra delar.

Figur 6. Utsnitt ur 1879 års karta över Örebro med det aktuella området markerat. Skala 1:3 000.

Syfte och frågeställningar

Syftet med förundersökningen var att skapa ett underlag för Länsstyrelsens bedömning av om tillstånd till att ta bort aktuell del av fornlämningen kunde ges. Detta genom att dokumentera fornlämningens karaktär, datering, utbredning och komplexitet samt ta tillvara fynd. Detta skulle minst innefatta:

- att fastställa förekomst av kulturlager, deras karaktär och ålder.
- att fastställa förekomst av anläggningar, att bedöma deras typ, antal och ålder.
- att fastställa fyndinnehåll, vilket skulle inkludera en bedömning av fyndens typ, antal och ålder.
- att fastställa fornlämningens bevarandegrad på aktuell plats.
- att göra en avgränsning av fornlämningen inom exploateringsområdet.
- att bedöma av vilka typer av aktiviteter som ligger bakom de kulturlager, anläggningar och fynd som påträffas vid förundersökningen.

Förundersökningen skulle också försöka klargöra i vilken mån en arkeologisk undersökning måste utföras av aktuell del av fornlämningen innan bygg- och anläggningsverksamhet fick ske. Som underlag för detta skulle göras en bedömning av fornlämningens vetenskapliga kunskapsvärde, det vill säga en bedömning i vilken utsträckning en arkeologisk undersökning skulle kunna bidra med ny och meningsfull arkeologisk kunskap.

Metod och genomförande

Inför fältarbetets början gjordes begränsade kart- och arkivstudier för att erhålla en bild av eventuella bebyggelseförändringar under årens lopp samt för att skapa ett så bra kunskapsunderlag som möjligt inför fältarbetet. Kartmaterialet tänktes också kunna bidra till att redan i fält kunna datera och funktionsbestämma en del av de lämningar som eventuellt skulle friläggas.

Schakten var tänkta att förläggas till de delar av exploateringsområdet som bedömdes ha störst potential att rymma bevarade lämningar. I huvudsak eftersträvades att lägga schakten längs äldre gatusträckningar. Dessa områden visade sig dock emellanåt vara bebyggda eller påverkade av modern verksamhet på platsen. Slutligen kom förundersökningsschakten att fördelas så jämnt över ytan som möjligt med en koncentration till den större ytans centrala del. Inför undersökningen beräknades cirka 10–15 procent av ytan att undersökas.

Schakten grävdes skiktvis med grävmaskin försedd med planskopa för att söka kulturlager, anläggningar och/eller konstruktioner. Om antikvariskt intressanta kontexter påträffades utvidgades schakten i vissa

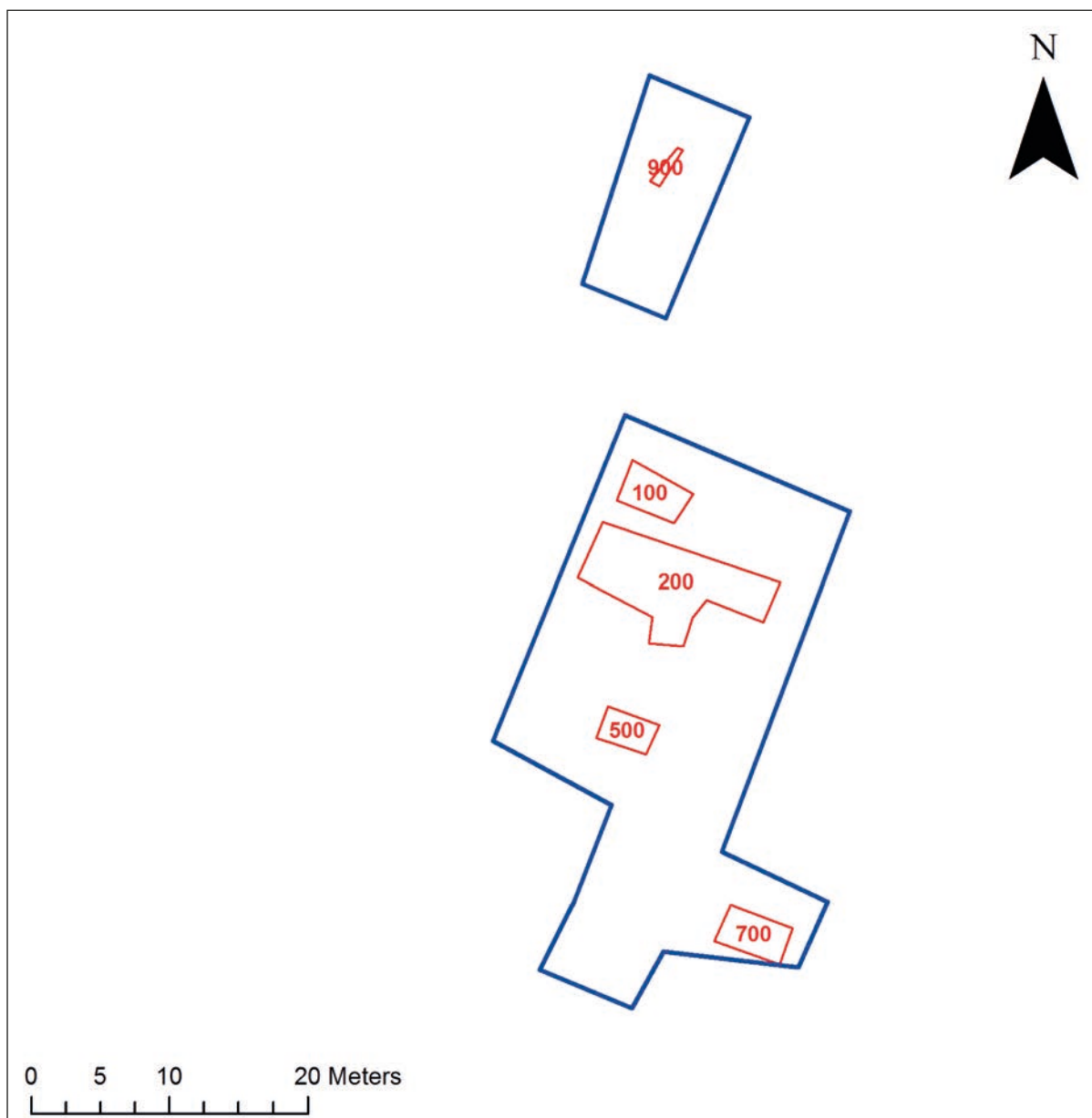

Figur 7. Översiktsfoto innan arbetena påbörjades. Foto av Arkeologgruppen AB.

fall till större ytor för att bättre kunna avgränsa och tolka de påträffade lämningarna. Fältarbetet utfördes, i den mån det var möjligt, efter en modifierad kontextuell metod, vilket kortfattat innebar att samtliga kontexter undersöktes för sig i omvänd stratigrafisk ordning. De frilagda delarna av lämningarna rensades och grävdes för hand. Samtliga schakt bottengrävdes i mer eller mindre omfattning för att nå orörd mark. Detta gjordes med försiktighet i de schakt där kulturlager, anläggningar och/eller konstruktioner påträffades för att i minsta möjliga mån skada lämningarna och samtidigt kunna klarlägga deras omfattning.

Alla schakt, lager, anläggningar och konstruktioner mättes in med RTK-GPS, fotograferades och beskrevs skriftligt. Sektioner över enstaka schaktväggar upprättades för att dokumentera de stratigrafiska förhållandena. Jordprover för makrofossilanalys samlades också in.

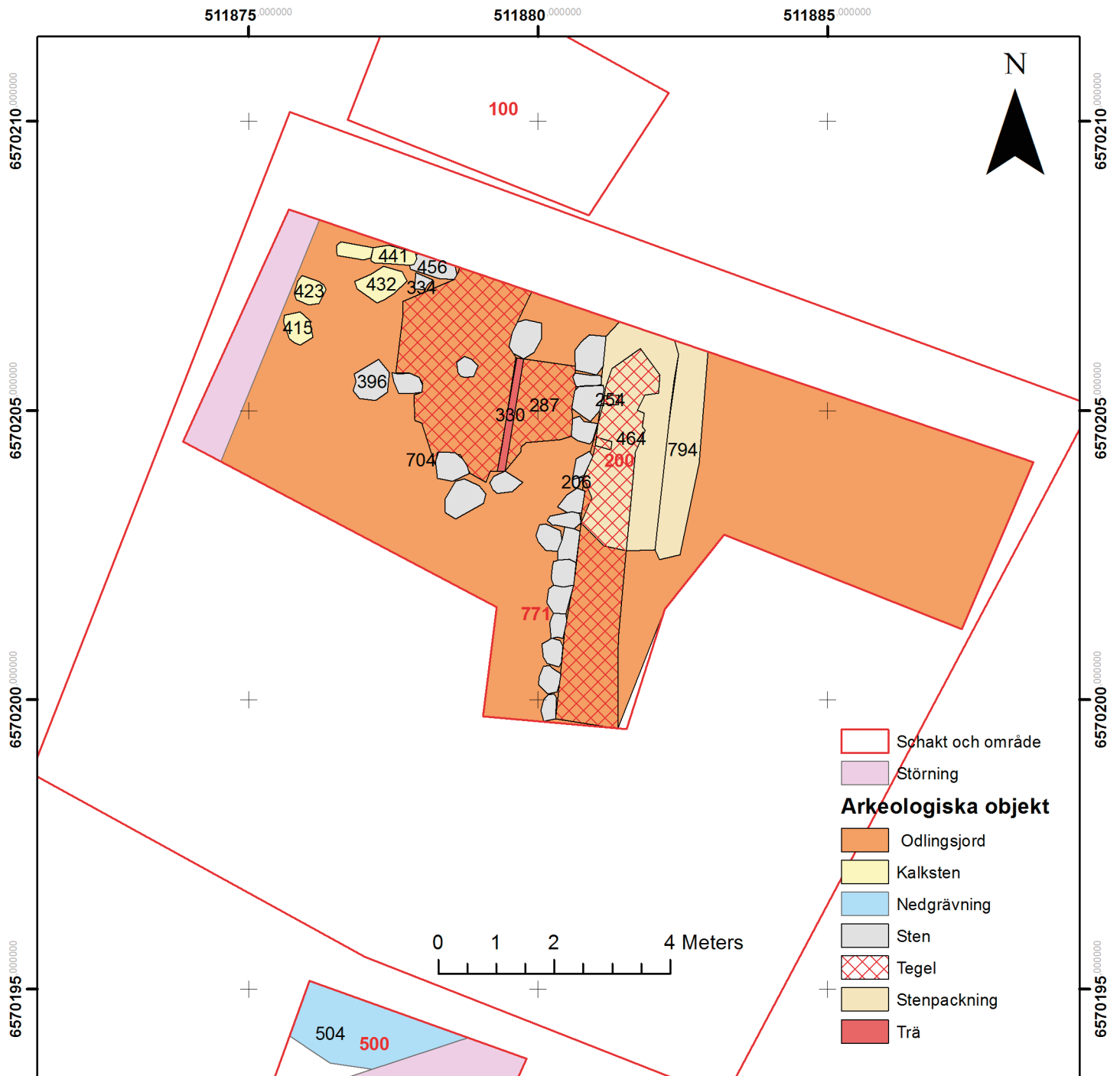
Endast fyndmaterial från områden knutna till stratigrafiska kontexter studerades. Samtliga schakt och anläggningar registrerades i Intrasis. GIS-bearbetning och digitalisering har gjorts i ArcGIS 10.2 All inmätning gjordes i SWEREF 99 TM.

Figur 8. Schaktplan. Skala 1:500.

Resultat

Inom undersökningsområdet grävdes fem schakt som var mellan 4 och 14 meter långa och mellan 1–5 meter breda. Djupet varierade från 1,3 till 1,8 meter. Sammanlagt grävdes cirka 110 kvadratmeter, vilket motsvarar omkring 15 procent av den totala förundersökningsytan som var cirka 740 kvadratmeter stor. Fyra schakt grävdes i delområde 1 och i delområde 2 grävdes ett schakt (S900).

Figur 9. Översiktsplan med samtliga kontexter i schakt 206. Skala 1:100.

Figur 10. De mäktiga odlingslagren som fanns i östra delen av schakt 200. Foto från söder av Arkeologgruppen AB.

Kontexter

De kontexter av äldre karaktär, konstruktioner och lager, som fanns bevarade i området utgjordes i huvudsak av odlingslager samt sten- och tegelkonstruktioner. De finns framför allt i områdets centrala del, i schakt 200. Stratigrafiskt äldst är de odlingslager som fanns bevarade. De uppträdde sporadiskt i de flesta schakt, men särskilt i schakt 200 där dess östra del innehöll intakta odlingslager. Prov för makrofossil har analyserats som visar på ett stort inslag av olika ogräs. Samtliga frön var oförkolnade och kan tolkas komma från antingen uppodlad mark eller ruderatmark.

I schakt 200 fanns förutom odlingslager även rester av ett flertal konstruktioner. Det var två stenläggningar, en syllstensgrund, ett tegelgolv samt staplat tegel. De två stenläggningarna (A794 och A464) låg precis öster om husgrunden (A206). Den undre, äldre stenläggningen, låg direkt på odlingsjord, den yngre återfanns med ett tunt jordlager på den äldre. Den äldre stenläggningen begränsades i öster av större ovala stenar, det är oklart om det är rester efter en gränd eller en annan stenlagd yta. Den ovanliggande stenläggningen har också den en oklar funktion, men sannolikt har den ett samband med byggnaden, då den ansluter tätt mot syllen och troligen ska ses som ett stensatt bräm runt byggnaden för att avleda takvatten. Någon droppränna kunde dock inte skönjas i den frilagda delen av stenläggningen.

Dominerande i schaktet var en stensyllsgrund (A206) som löpte rakt över schaktet i nord-sydlig riktning och som dessutom delvis kunde följas i den norra och södra schaktväggen. Den var minst 6x8 meter stor, dock kunde ingen begränsning fastställas i väster. Materialet var blandat med lätt tuktade gråstenar till huggen kalksten. Bevarat var 1–3 skift sten.

Figur 11. De båda stenläggningarna i anslutning till husgrunden. Foto från öster av Arkeologgruppen AB.

Figur 12. Den nord-sydliga syllstensraden till husgrunden A206. Foto från norr av Arkeologgruppen AB.

Innanför syllarna fanns delar av ett lagt tegelgolv. Golvets skick var dåligt och tegelstenarna var av varierande kvalitet, en del var sekundär-använda. Golvets konstruktion var inte fogad med bruk och frågan ställer sig om det överhuvudtaget var meningen att golvet skulle vara synligt. Troligen har det utgjort ett underlag för ett ovanliggande golv i annat material. Vissa trärester kunde iakttas men inte tillräckligt för att fastställa att teglet skulle ha täckts av ett trägolv.

Utanför husgrunden och i direkt anslutning till den östra syllen fanns tegel staplat i tre skift. Teglet låg även på de tidigare nämnda stenläggningarna. Teglet var inte fogad med bruk, däremot fanns rester av bruk på en del av stenarna. Teglet förefaller inte ha ingått i någon konstruktion eller själv ha utgjort en konstruktion och kanske den enkla lösningen är att det ska ses som oanvänt byggnadsmaterial.

Figur 13. Det tegelgolv, eller underlag som fanns innanför stensyllarna. Foto från sydöst av Arkeologgruppen AB.

Figur 14. Teglet utanför husgrundens östra syll. Foto från söder av Arkeologgruppen AB.

Ursprunglig topografi

Dagens marknivå inom förundersökningsområdet är i huvudsak plan. Den äldsta marknivån har likaledes varit plan, dock kan en svag lutning mot väster och söder urskiljas.

Fynd

Fynden samlades in och noterades i fält kontextvis. De registrerades i fält avseende sakord, material, antal och liknande. Fynden analyserades i samband med rapportarbetet och har därefter kasserats. Generellt kan sägas att fynden var representativa för den tidigmoderna och moderna perioden. Fynden hörde i huvudsak till 1800-talet. Detta gäller särskilt de fynd som kan sättas i samband med syllstensgrunden A206. Fynd från de äldre skedena, det vill säga odlingslagret utgjordes av fynd som spänner över tiden från 1600-talets slut till 1700-talets slut och 1800-talets inledning. Där märks föremål och grupper som från Tyskland importerade mineralvattenflaskor i stengods, rödbrännande ler-gods, porslin, flintgods och buteljglas. Samtliga fynd förekom endast i små mängder och var fragmenterade.

Analyser

Två jordprover för makrofossilanalys har analyserats. Proverna togs i första hand från lager som bedömdes vara primära och på så sätt återgav en bild av platsens användande. Analyserna genomfördes av Stefan Gustafsson, arkeobotaniker vid Arkeologikonsult AB (bilaga 3). Analyserade prover togs dels ur det jordlager som fanns mellan stenläggningarna A794 och A464 (PR1), dels från odlingsjorden som fanns under den äldsta stenläggningen A794 (PR2). Sammanfattningsvis visade analyserna att lagerinnehållet från PR1 inte innehöll några växtmakrofossil förutom granbarr. Provet innehöll däremot fiskfjäll från en obestämmd fiskart. Fiskfjällen är dock ett tydligt hushållsavfall som troligen har kastats ut på stenläggningen från den intilliggande byggnaden. PR2 som är taget ur de äldsta jordlagren under de äldsta konstruktionerna visar att marken då har använts för odling eller har legat som ruderat-mark, troligen kan den växelvis ha brukats och däremellan legat för fäfat.

Tolkning

Äldst i området är det odlingslager som konstaterades i schakt 200, men som även förekom sporadiskt i övriga schakt. Fyndmaterialet antyder en lång användningstid, fyndmängden var dock liten och spänner över tiden 1600-talets andra hälft till 1800-talets början. De yngsta fynden i jordlagret var mineralvattenflaskor importerade från Tyskland som kan dateras till 1780-1820. Även makrofossilanalysen antyder en lång användningsperiod där marken växelvis har brukats och under perioder legat för fäfat.

Den äldre stenläggningen är det första som sker konstruktionsmässigt när marken i området övergår från att enbart användas som en del av stadens odlingsjordar. Det är en stensatt gränd eller annan typ av stenläggning som inte bör sättas i samband med den husgrund (A206) som är aktuell i denna text, utan snarare hör den samman med ett tidigare skede. Den har löpt i nordsydlig riktning och har under en period funnits samtidigt med den odlingsjord som har konstaterats öster om byggnadsresten. Stenläggningen i sig har inte kunnat dateras och den kan inte identifieras på någon karta. Den kan dock ha ett samband med en äldre byggnad som enligt kartmaterialet (år 1782) ska ha funnits på platsen och vars spår borde ha funnits i schakt 700; dock var påverkan av modern verksamhet stor och inga spår eller indikationer efter någon byggnad eller gränd kunde konstateras.

Huslämningen som påträffades i schakt 200 bör enligt tillgängligt kartmaterial ha tillkommit någon gång mellan år 1823 och år 1879. De fynd som kan sättas i samband med byggnaden stöder denna datering, även om vissa fynd är något äldre. Byggnaden var anlagd enligt den gamla stadsplanen och den hade spelat ut sin roll och jämnades med marken då brandstationen byggdes under tidigt 1900-tal. Samtidig med byggnadslämningen är det invändigt lagda tegelgolvet samt den yngre stenläggningen som ligger i anslutning till byggnadsrestens östra syll.

Det staplade teglet som mer eller mindre finns längs hela den östra syllen har inte kunnat funktionsbestämmas. Delar av teglet är använt med tydliga rester av murbruk medan en del ser oanvänt ut. Det löst liggande teglet kan inte ha haft någon stödjande funktion, utan får snarare ses som byggnadsmaterial som inte har kommit till användning och som har sparats för ett eventuellt kommande projekt.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Förundersökningens syfte var att klargöra fornlämningens närmare art och omfattning samt att skapa ett underlag för Länsstyrelsens bedömning om tillstånd till att ta bort aktuell del av fornlämningen kan ges. Efter att undersökningen har genomförts kan konstateras att förekomst av kulturlager, deras karaktär och ålder har fastställts. En bedömning av anläggningsförekomst och deras typ, antal och ålder har gjorts. Fyndfrekvens och bevarandegrad har fastställts likaså har de olika aktiviteter som ligger bakom de olika strukturerna fastställts. Inga betydande avvikelser gjordes från undersökningsplanen eller från den upprättade kostnadsberäkningen.

Referenser

Tryckta källor

Hofberg, H. 1868. *Nerikes gamla minnen, sådana de ännu qvarlefva i fornlemningar, fornfynd, aflefvor av medeltidens kyrkliga konst, folkliif, sånger, sägner, folkspråk, m. m.* Ett bidrag till fäderneslandets fornkännedom, konst- och odlingshistoria. Örebro.

Redin, Lars (1978). *Örebro*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska mus.

Waldén, Bertil (1945). *Örebro genom tiderna: en stadshistorisk synopsis i 150 årtal och 150 bilder*. Uppsala: Ringström & Ringström

Waldén, Bertil (1945). *1600-talets Örebro: topografi och bebyggelse*. Örebro:

Riksantikvarieämbetet, UV Bergslagen, Rapport 2000:27

Riksantikvarieämbetet, UV Bergslagen, Rapport 2004:10

Riksantikvarieämbetet, UV Mitt, Rapport 1988.

Kartor och arkivmaterial

HISTORISKA LANTMÄTERIAKTER

Lantmäteristyrelsens arkiv:

Geometrisk avritning 1652, akt 573-1:1

Grundritning över Örebro 1782, akt 573-1:8

Lantmäterimyndighetens arkiv:

Örebro 1823 akt 1880k-d72

Örebro 1879 akt 18-ÖRE-247:1

WEBBMATERIAL

<https://www.orebro.se/download/18.7bb8ae021489272489a3777/1460381521398/%C3%96rebro+stad+Dr%C3%A4tselkammaren+Brandk%C3%A5ren+-+arkivf%C3%B6rteckning.pdf>

Tekniska och administrativa uppgifter

Landskap	Närke
Län	Örebro
Kommun	Örebro
Socken	Örebro
Fastighet	Brandstationen
Fornlämningsnummer	83:1

Projektledning	Helmut Bergold, Ebba Knabe
Personal	Helmut Bergold Ebba Knabe Erica Strengbom

Undersökningstid	2016-05-24 till 2016-06-01
Exploateringsyta	735 m ²
Undersökt yta	110 m ²
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Länsstyrelsens diarienummer

431-5115-2015

Arkeologgruppens projektnummer

2016_18

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd omhändertogs.

Bilagor

Bilaga 1. Schakt och anläggningar

DELOMRÅDE 1

Schakt 100

Schaktet var 4x3,5 (öst-väst) meter stort och 1,6 meter djup. Det grävdes i delområdets norra del. Under den grusiga ytan fanns ett omkring drygt en meter tjocka omrörda fyllnadslager. I schaktet fanns rörledningar och en betongvägg med armeringsjärn. I de omrörda lagren fanns asfalt ner till 1,4 meter under dagens marknivå. I botten lerig silt. Inget av antikvariskt intresse kunde konstateras i schaktet.

Schakt 200

Schaktet var 15x6 meter stort (VNV – ÖSÖ) och varierade mellan 0,3 och 1,5 meter i djup, det låg centralt i delområde 1 och i schaktet påträffades rester av ett flertal konstruktioner. Det var två stenläggningar, en husgrund ett tegelgolv och ”staplat tegel”. Allt var anlagt på odlingsjord i olika nivåer. I botten, i de delar som bottengrävdes, fanns orörd lera.

Äldst i schaktet är odlingsjorden, som når en mäktighet om 0,6 meter, och har brukats under lång tid, fynd i jorden talar för sent 1600-tal och framåt, de yngsta fynden i jordlagret var mineralvattenflaskor importerade från Tyskland som kan dateras till 1780-1820.

Stratigrafiskt äldsta lämning på odlingsjorden utgörs av en stenläggning, A794. Det är en gränd eller gata satt av små kullriga stenar som avgränsas i öster av större ovala stenar. På denna med ett tunt jordlager emellan återfinns ytterligare en stenläggning, med oklar funktion, A464.

Schaktet dominerades dock av rester efter en husgrund, A206, fogad med kalkbruk, uppbyggd av dels granit, dels huggen kalksten. Grunden innehåller ett tegelgolv, A287. Detta har antagligen utgjort ett underlag för ett annat golv. Tegelstenarna förefaller vara sekundäranvända och är av olika kvalitet. Rivningsmaterialet antyder att byggnaden har spelat ut sin roll och demolerats vid sekelskiftet 1800/1900. Dess tillkomsttid är oklar.

Utanför stengrunden, direkt öster om, fanns staplat tegel i 2-3 skift A254, detta föreföll vara fogat sinsemellan och låg i stöt med grunden. Dess funktion är oklar.

Schakt 500

Schaktet var 4x1,8 (VNV – ÖSÖ) meter stort och låg i delområde 1:s sydligare del. Det grävdes till ett djup av 1,4 meter under dagens marknivå. Ner till 1,1 meters djup fanns enbart omrörda massor innehållande elledningar och dräneringsrör. Under denna nivå vidtog äldre odlingsjord, cirka 0,1–0,2 meter tjockt, i botten fanns silt.

Schakt 700

Schaktet var 5x3 (VNV-ÖSÖ) meter stort och förlades till delområdets sydligaste del, längs med Kyrkogatan. Det grävdes till ett djup av 1,8 meter under dagens marknivå där lera utgjorde den orörda undergrunden. I övrigt fanns under asfalten och dess bärlager 0,8 meter fyllnadsmassor som överlagrade 0,6 meter odlingsjord. I odlingsjorden fanns en del fynd, bland annat rödbrännande lergods daterat till intervallet 1660–1750, vidare fanns ett bränningsstöd samt kakel och djurben. I schaktets norra del fanns rester efter en gjuten grund och i dess södra del en avloppsledning.

DELOMRÅDE 2

Schakt 900

Schaktet var 3x1 (NÖ – SV) meter stort och 1,5 meter djupt. Orörd mark fanns 1,45 meter under dagens marknivå och utgjordes av åsmaterial. Under grässvålen och matjorden fanns 1,2 meter fyllning. Den var varvad och sammansatt av jord, lera, grus samt mindre stenar, 0,05 till 0,1 meter stora. Inget av antikvariskt intresse konstaterades i schaktet.

Bilaga 2. Makrofossilanalys

På uppdrag av Arkeologgruppen i Örebro AB utförde Arkeologikonsult AB en arkeobotanisk analys av 2 jordprover från fastigheterna Brandstationen 2 och 6 i Örebro stad inom fornlämning 83:1. Fornlämningen utgörs av kulturlager med äldre stadsbebyggelse från medeltid och yngre.

De analyserade proverna kommer från ett komplex med flera stenpackningar. Den äldsta stenpackningen ligger direkt på en äldre odlingsjord. Ovanpå denna packning låg ett tunt jordlager (prov 1 nedan) och ovanpå detta en yngre stenpackning (prov 2 nedan).

PROV 1, MELLAN STENAR I STENPACKNING

Provet innehöll ingen växtmakrofossil förutom förkolnade granbarr. Ett 10-tal fiskfjäll från obestämd art hittades i provet. Fiskfjällen bör vara hushållsavfall som slängts ut på stenpackningen. Det kan gälla även granbarren.

PROV 2, UNDER STENPACKNING

I provet hittades gott om nitrofila ogräs som svinmålla, åkerbinda, pilört, vägmålla, lomme och hallon. Alla fröna var oförkolnade och trivs på uppodlad mark, gårdsplaner eller ruderatmark. I provet fanns även fragment av bränt ben.

Det är möjligt att marken mellan den äldre och yngre stenpackningen använts som odlingsjord men det kanske är i tunnaste laget. Alternativt har man låtit ytan växa igen eller varit allmän skräpmark innan man anlägger en ny stenpackning.

